

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 373.8:712.24

Баланюк І.Ф.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту,
Шеленко Д.І.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту,
Баланюк С.І.,
к.е.н., викладач кафедри менеджменту і маркетингу
ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”, м. Івано-Франківськ

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА І ТВАРИННИЦТВА В ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ ТА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

Balaniuk I.F.,
dr.sc.(ekon.), prof., head of departament of accouting and auditing,
Shelenko D.I.,
cand.sc.(ekon.), assoc. prof. of departament of accouting and auditing,
Balaniuk S.I.,
cand.sc.(ekon.), lecturer of departament of marketing and management
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THE ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF PLANT-GROWING AND STOCKBREEDING PRODUCTION IN PERSONAL RURAL ECONOMIES AND AGRARIAN ENTERPRISES OF THE REGION

Постановка проблеми. В Україні у результаті аграрних перетворень впродовж 1990 – 2013 рр. кардинально змінено усталену попередню форму господарювання. Командно-адміністративна система управління поступилася місцем змішаній економіці. Колгоспи реорганізовано спочатку в колективні сільськогосподарські підприємства, а згодом – у різні організаційно-правові структури. В результаті майно колишніх господарств розподілено між їх працівниками та пенсіонерами. Тобто майно із колективної власності передано у приватну власність у вигляді майнових паїв. Землю, яка перебувала у довічному володінні колгоспів, передано у вигляді земельних часток у приватну власність членам цих господарств та працівникам соціальної сфери села [1, с. 6].

В основі цих перетворень лежить зміна форми власності – із колективної у приватну. Тому важливим питанням реформ в аграрному секторі є формування та утвердження приватної власності на майно та землю.

Здійснені сучасні аграрні перетворення та зміна форми власності на майно і землю мали двоякий вплив на розвиток аграрного сектора.

Позитивними можна вважати наступні результати аграрних перетворень:

– частина сільських мешканців безкоштовно набули право власності на майно та землю, що стало реалізацією споконвічної мрії українських селян – господарювати на власній землі;

– дано поштовх до формування нових суб'єктів господарювання з приватною формою власності в аграрному секторі економіки;

– зросла мотивація до праці у власному господарстві.

Негативними результатами можна вважати те, що:

– перед початком аграрних перетворень не було здійснено фундаментальних наукових

досліджень та наукових розробок, які могли б забезпечити успішне здійснення реформ;

– не була повністю сформована законодавча база стосовно аграрних перетворень (в частині областей, особливо на заході України – у Львівській та Івано-Франківській областях, – реформи відбувалися відповідно до рішень місцевих органів влади, тобто на основі підзаконних актів);

– тільки частково були здійснені державні заходи, спрямовані на практичну реалізацію аграрних реформ;

– не було спрогнозовано розвиток сільського господарства на перспективу;

– не передбачалися наслідки аграрних перетворень для розвитку сільського господарства, особливо соціального розвитку сільських населених пунктів.

Особисті селянські господарства та аграрні підприємства, функціонуючи в умовах перехідної економіки, яка характеризується, з одного боку, складними проблемами на селі, а з іншого – конкурентним середовищем, впливають на розвиток сільського господарства. Господарства населення в період загострення кризи були основним джерелом доходів селян і ще довго відіграватимуть важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави [2, с. 62]. Наше дослідження ґрунтується на аналізі результативності розвитку особистих селянських господарств та аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження функціонування різних сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств в умовах пореформеного розвитку аграрного сектора здійснено економістами аграрниками В. Г. Андрійчуком, П. С. Березівським, В. Х. Брусом, В. Г. Галанцем, О. І. Жук, М. А. Ленделом, В. Я. Месель-Веселяком, О. М. Онищенком, В. М. Якубів та ін. Однак сукупний вплив аграрних підприємств та особистих селянських господарств на виробництво продукції рослинництва й тваринництва та її окремих видів у регіоні потребує більш детального вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є порівняльний аналіз розвитку сільського господарства регіону на пореформеному етапі. Це завдання передбачає: визначення тенденцій виробництва валової продукції сільського господарства, в т. ч. рослинництва і тваринництва, а також її окремих видів, зміни поголів'я тварин в особистих селянських господарствах та аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В регіоні на пореформеному етапі розвитку аграрного сектора спостерігаються позитивні тенденції – збільшення випуску валової продукції сільського господарства, а також окремих її видів. Однак загалом сільське господарство ще перебуває в занепаді, знижуються обсяги виробництва окремих видів продукції рослинництва та тваринництва, скорочується поголів'я тварин [3, с. 111].

Забезпечення різних категорій господарств землею та виробництво в них валової продукції наведено в табл. 1. Для порівняння розглянуто 2010 – 2013 рр. та 1990 р. (початок аграрних перетворень), а також 2000 р., як визначальний період після прийняття Указу Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” від 3 грудня 1999 р. [4]. На основі даних можна зробити певні висновки.

1. У результаті аграрних перетворень в регіоні відбувся перерозподіл сільськогосподарських угідь між різними категоріями господарств. У власності громадян їх площі збільшилися у 2013 р. в порівнянні із 1990 р. у 2,4 раза, а частка цих земель серед усіх категорій господарств зросла із 31,7 % до 75,8 %, тобто приріст склав 44,1 відсоткового пункту. В користуванні агроформувань у 2013 р. перебувало 119,5 тис. га землі, а її питома вага склала тільки 24,2 %. Зменшення угідь в агроформуваннях у 2013 р. у порівнянні з 1990 р. відбулося у 2,8 раза.

Таблиця 1

Площа сільськогосподарських угідь та виробництво валової продукції сільського господарства в Івано-Франківській області

Показники	Категорії господарств	Рік						2013 р. у порівнянні з 1990 р., %, раза
		1990	2000	2010	2011	2012	2013	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га (наприкінці року)								
Загальна площа	Всі категорії господарств	497,9	524,4	490,0	488,8	493,3	493,3	99,1
	Агроформування	340,1	197,7	108,1	114,0	122,4	119,5	35,1
	Господарства населення	157,8	326,7	381,9	375,8	370,9	373,8	2,4 раза
Частка агроформувань та господарств населення у використанні угідь, %								
Сільсько-господарські угіддя	Всі категорії господарств	100	100	100	100	100	100	–
	Агроформування	68,3	37,7	22,1	23,3	24,8	24,2	– 44,1*
	Господарства населення	31,7	62,3	77,9	76,7	75,2	75,8	+ 44,1*

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Валова продукція сільського господарства, млн. грн (у постійних цінах 2010 р.)								
Загальний обсяг	Всі категорії господарств	5490,8	4031,9	4567,7	5176,2	5501,5	5613,8	1 раз
	Агроформування	2484,3	396,5	953,7	1446,7	1663,7	1750,9	70,5
	Господарства населення	3006,5	3635,4	3614,0	3729,5	3837,8	3862,9	1,3 раза
в т. ч. рослинництва	Всі категорії господарств	2462,1	1890,7	1830,7	2299,4	2502,7	2614,6	1,1 раза
	Агроформування	1560,5	309,4	331,6	604,9	737,2	839,5	53,8
	Господарства населення	901,6	1581,3	1499,1	1694,5	1765,5	1775,1	2 раза
тваринництва	Всі категорії господарств	3028,7	2141,2	2737,0	2876,8	2998,8	2999,2	99,0
	Агроформування	923,8	87,1	622,1	841,8	926,5	911,4	98,7
	Господарства населення	2104,9	2054,1	2114,9	2035,0	2072,3	2087,8	99,2
Частка агроформувань та господарств населення у виробництві, %								
Загальний обсяг валової продукції	Всі категорії господарств	100	100	100	100	100	100	–
	Агроформування	30,5	4,1	22,7	29,3	30,9	30,4	– 0,1*
	Господарства населення	69,5	95,9	77,3	70,7	69,1	69,6	+ 0,1*
Виробництво валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.								
Загальний обсяг	Всі категорії господарств	1102,8	739,3	90,7,9	1027,0	1092,5	1106,6	1 раз
	Агроформування	730,5	147,7	750,4	1184,8	1301,8	1283,7	1,8 раза
	Господарства населення	1905,3	1312,9	961,2	976,6	1021,2	1041,5	54,7
в т. ч. рослинництва	Всі категорії господарств	494,5	346,7	363,9	456,2	497,0	515,4	1 раз
	Агроформування	458,8	115,2	260,9	495,4	576,8	615,5	1,3 раза
	Господарства населення	571,4	571,1	398,7	443,7	469,8	478,6	83,8
тваринництва	Всі категорії господарств	608,3	392,6	544,0	570,8	595,5	591,2	97,2
	Агроформування	271,7	32,5	489,5	689,4	725,0	668,2	2,5 раза
	Господарства населення	1333,9	741,8	562,5	532,9	551,4	562,9	42,2

* відсоткових пунктів

Джерело: [5, с. 23], [6, с. 20, 26, 67], [7, с. 11-17].

2. В області за час аграрних перетворень усі категорії господарств забезпечили приріст обсягів виробництва валової продукції сільського господарства. Її рівень у 2013 р. в порівнянні із 1990 р. склав 102,2 %. Однак господарства населення за цей період збільшили виробництво валової продукції в 1,3 раза, а агроформування скоротили майже на 30 %. Частка господарств населення у валовій продукції сільського господарства в 1990 р. складала 69,5 %. Аналогічна питома вага була у 2013 р.

3. Агроформування впродовж 2000 – 2013 рр. щорічно забезпечують приріст виробництва валової продукції сільського господарства, однак рівня 1990 р. не досягнуто. Забезпечують її приріст також господарства населення. Незважаючи на зменшення площ орендованих агроформуваннями земель у 1,6 раза у 2013 р. у порівнянні із 2000 р., загальні обсяги виробництва валової продукції в них зросли у 4,4 раза, у т. ч. рослинництва – в 2,7 раза, тваринництва – у 10,4 раза. Господарства населення, збільшивши за цей період власну площу сільськогосподарських угідь в 1,1 раза, наростили валове виробництво продукції у 2013 р. на 6,3 % в порівнянні з 2000 р., в т. ч. рослинництва – на 12,2 %, тваринництва – на 1,6 %.

4. Основними виробниками валової продукції сільського господарства серед різних категорій господарств у регіоні залишаються господарства населення. Станом на 2013 р. вони мають у власності близько 76 % угідь і забезпечують майже 70 % обсягів виробництва валової продукції серед усіх категорій господарств.

5. Більшу частку в загальних обсягах виробництва валової продукції сільського господарства займає тваринництво. У 2013 р. частка тваринництва складала 53,4 %, рослинництва – 46,6 %. У 1990 р. це співвідношення становило відповідно 55,2 % та 44,8 %.

6. Спостерігається тенденція до більш ефективного використання сільськогосподарських угідь в агроформуваннях, в той же час господарства населення скорочують свою частку у виробництві валової продукції сільського господарства. У 2013 р. агроформування в порівнянні із 2000 р. збільшили виробництво валової продукції сільського господарства на 100 га угідь у 8,7 раза, а господарства населення за цей період скоротили її виробництво на 20,7 %. У порівнянні із 1990 р. агроформування впродовж 2013 р. збільшили обсяги виробництва валової продукції в 1,8 раза, а господарства населення зменшили на 45,3 % [8, с. 192].

Виробництво основних видів продукції рослинництва наведено в табл. 2. Її дані уможливають наступні узагальнення.

Таблиця 2

Виробництво основних видів продукції рослинництва
в Івано-Франківській області, тис. т

Продукція	Категорії господарств	Рік						2013 р. у порівнянні з 1990 р., %, раза
		1990	2000	2010	2011	2012	2013	
Зернові культури	Всі категорії господарств	503,3	253,1	346,5	536,6	615,5	677,6	1,3 раза
	Агроформування	458,1	126,8	154,7	309,7	374,1	440,3	96,1
	Господарства населення	45,2	126,3	191,8	226,9	241,4	237,3	5,2 раза
Цукрові буряки	Всі категорії господарств	665,4	201,7	80,4	99,5	131,7	69,3	10,4
	Агроформування	665,4	106,6	66,1	59,1	99,1	37,9	5,7
	Господарства населення	–	95,1	14,3	40,4	32,6	31,4	31 раз
Картопля	Всі категорії господарств	621,5	845,3	765,6	886,5	927,6	898,8	1,4 раза
	Агроформування	135,9	6,2	2,8	6,9	7,7	5,8	4,3
	Господарства населення	485,6	839,1	762,8	879,6	919,9	893,0	1,8 раза
Овочі	Всі категорії господарств	98,8	133,9	122,1	143,3	146,5	163,3	1,7 раза
	Агроформування	59,4	7,3	7,0	15,5	12,1	9,9	16,7
	Господарства населення	39,4	126,6	115,1	127,8	134,4	153,4	3,9 раза
Плоди і ягоди	Всі категорії господарств	69,1	24,5	39,1	42,5	40,5	43,7	63,2
	Агроформування	3,1	3,0	2,9	6,0	3,7	5,3	1,7
	Господарства населення	66,0	21,5	36,2	36,5	36,8	38,4	58,2
Льон-довгунець (волокно)	Всі категорії господарств	11,9	0,6	–	–	–	–	–
	Агроформування	11,9	0,6	–	–	–	–	–
	Господарства населення	0,0	0,0	–	–	–	–	–
Ріпак	Всі категорії господарств	7,1	8,0	16,2	33,4	50,9	64,6	9,1 раза
	Агроформування	7,1	7,9	16,2	33,4	50,7	64,6	9,1 раза
	Господарства населення	–	0,1	–	–	0,2	–	–

Джерело: [5, с. 26-31], [9, с. 241-246].

1. Впродовж 2010 – 2013 рр. у регіоні збільшено обсяги виробництва, досягнуті в 1990 р., з більшою кількістю видів сільськогосподарських культур усіма категоріями господарств. Валові збори зернових культур у 2013 р. в порівнянні з 1990 р. збільшено в 1,3 раза, картоплі – в 1,4 раза, овочів – в 1,7 раза, ріпаку – в 9,1 раза.

2. У регіоні повністю припинено вирощування льону-довгунця. Виробництво цукрових буряків у 2013 р. в порівнянні з 1990 р. знижено в 9,6 раза, а також скорочено виробництво плодів і ягід за цей період більше як на половину.

3. Основними виробниками картоплі, овочів, плодів і ягід у регіоні є господарства населення. Їх частка в загальних обсягах виробництва всіх категорій господарств у 2013 р. за вищезазначеними культурами становила відповідно 99,4 %, 93,9 % та 87,8 %.

4. Господарства населення почали вирощувати цукрові буряки, які до реформи 1990 р. взагалі не культивували, а також у 5,2 раза збільшили виробництво зернових культур.

5. Виробництво ріпаку зосереджено тільки в агроформуваннях області. Обсяги виробництва ріпаку зросли за аналізований період із 7,1 тис. т до 64,6 тис. т.

Відповідно до “Комплексної програми перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005 – 2010 роках і на період до 2015 року”, з метою розвитку галузі рослинництва передбачено такі основні заходи:

- виконання комплексу робіт, пов'язаних із виведенням з обробітку малопродуктивних і еродованих земель та вихід на науково обґрунтований рівень розораності угідь;
- відтворення та підвищення родючості ґрунтів;
- оптимізацію структури посівних площ та освоєння науково обґрунтованих сівозмін, в тому числі спеціалізованих і короткоротаційних;
- забезпечення формування та ефективного використання сортових ресурсів сільськогосподарських культур, створення обласного резервного фонду насіння, демонстраційних полів рослин та технологій;
- фінансову підтримку виробництва продукції рослинництва на перелогових землях;
- матеріальне заохочення господарств за реалізацію екологічно чистої сільськогосподарської продукції у спеціалізованих сировинних зонах;
- підтримка сільськогосподарських товаровиробників у ефективному використанні меліорованих

земель;

- стимулювання малого підприємництва, спеціалізованого на виробництві й реалізації рослинницької продукції в селах області;
- запровадження системи постійного моніторингу динаміки цін і ціноутворення на основні види продукції рослинництва;
- захист інтересів сільськогосподарських товаровиробників на внутрішньому ринку;
- залучення інвестицій і кредитів в аграрній сфері економіки;
- інтенсифікацію та поглиблення спеціалізації сільськогосподарського виробництва;
- вдосконалення галузевої структури виробництва з урахуванням особливостей природно-кліматичних зон області;
- здійснення системи заходів боротьби із шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур [10, с. 35-36].

Обсяги виробництва основних видів продукції тваринництва наведено в табл. 3. На підставі показників таблиці можна зробити низку висновків.

1. За період з 1990 р. по 2013 р. сучасних аграрних перетворень у регіоні скорочено обсяги виробництва всіх видів продукції тваринництва (крім яєць). Виробництво вовни у 2013 р. у всіх категоріях господарств у порівнянні з 1990 р. зменшено у 7,5 раза, м'яса – на 16,3 %, молока – на 17,6 %.

2. Виробництво яєць збільшено в регіоні у 2,9 раза. Їх приріст забезпечили агроформування (у 5,1 раза) і господарства населення (в 1,4 раза).

3. Значно скорочено вирощування овець в агроформуваннях. Сільськогосподарські підприємства забезпечили виробництво вовни у 2013 р. в порівнянні із 1990 р. тільки на 1,4 %.

4. Основними виробниками продукції тваринництва (крім яєць) стали господарства населення. Їх частка у 2013 р. у виробництві молока становила 97 %, вовни – 90,9 %, м'яса всіх видів – 58 %.

Таблиця 3

**Виробництво основних видів продукції тваринництва
в Івано-Франківській області**

Продукція	Категорії господарств	Роки						2013 р. у порівнянні з 1990 р., %, раза
		1990	2000	2010	2011	2012	2013	
М'яса (у забійній вазі), тис. т	Всі категорії господарств	94,3	52,4	64,3	71,7	75,7	78,9	83,7
	Агроформування	61,7	5,1	18,0	26,2	30,1	33,1	53,6
	Господарства населення	32,6	47,3	46,3	45,5	45,6	45,8	1,4 раза
Молока, тис. т	Всі категорії господарств	571,3	522,6	465,4	451,8	466,3	470,5	82,4
	Агроформування	239,2	30,5	11,3	10,9	12,8	14,1	5,9
	Господарства населення	332,1	492,1	454,1	440,9	453,5	456,4	1,4 раза
Яєць, млн. шт.	Всі категорії господарств	298,2	236,1	730,6	888,8	859,6	875,1	2,9 раза
	Агроформування	126,4	26,4	506,7	664,8	631,0	638,8	5,1 раза
	Господарства населення	171,8	209,7	223,9	224,0	228,6	236,3	1,4 раза
Вовни, т	Всі категорії господарств	166	56	19	20	22	22	13,3
	Агроформування	142	1	1	2	2	2	1,4
	Господарства населення	24	55	18	18	20	20	83,3

Джерело: [5, с. 33-39], [9, с. 260-268].

Поголів'я худоби і птиці (особливо маточне), його продуктивність, кормова база впливають на виробництво продукції тваринництва.

Зміни в поголів'ї тварин відображено у табл. 4. Відповідно до наведених даних, можна зробити певні узагальнення.

1. У 2013 р. в усіх категоріях господарств скоротилось поголів'я худоби (в порівнянні з 1990 р.), проте птиці – збільшилось.

2. Всі категорії господарств у 2013 р. в порівнянні із 1990 р. утримують третину великої рогатої худоби, більше половини корів, 42,5 % овець та кіз, близько 95 % свиней, майже 70 % коней, в 1,3 раза більше птиці. Скоротилася також щільність поголів'я із розрахунку на наявну площу сільськогосподарських угідь та ріллі, що перебувала в користуванні всіх категорій господарств.

3. Агроформування значно скоротили поголів'я більшості видів тварин. У 2013 р. в порівнянні із 1990 р. вони утримували близько 5 % поголів'я великої рогатої худоби, корів, овець та кіз, коней.

4. Господарства населення збільшили поголів'я коней за досліджуваний період у 5,7 разів. Коней селяни використовують як живу тяглову силу для обслуговування власних господарств та

надання послуг.

5. *Аграрні підприємства за досліджуваний період збільшили поголів'я свиней в 1,3 раза. Його приріст збільшили за рахунок свиногокомплексів. Більшість агроформувань області, які займаються тваринництвом, є дрібними товаровиробниками.*

Таблиця 4

**Поголів'я худоби та птиці
в Івано-Франківській області (тис. гол.)**

Вид поголів'я	Категорії господарств	Роки						2013 р. у порівнянні з 1990 р., %, раза
		1990	2000	2010	2011	2012	2013	
Велика рогата худоба	Всі категорії господарств	581,8	320,6	185,8	182,5	192,2	188,8	32,5
	Агроформування	315,4	40,4	8,7	9,3	10,0	11,2	3,6
	Господарства населення	266,4	280,2	177,1	173,2	182,2	177,6	66,7
	<i>на 100 га сільськогосподарських угідь, голів</i>							
	Всі категорії господарств	116,9	59,9	36,9	36,2	37,9	37,3	31,9
в т. ч. корови	Всі категорії господарств	219,9	202,2	121,4	119,4	119,6	116,9	53,2
	Агроформування	72,8	12,1	3,5	3,6	3,7	3,8	5,2
	Господарства населення	147,1	190,1	117,9	115,8	115,9	113,1	76,9
	<i>на 100 га сільськогосподарських угідь, голів</i>							
	Всі категорії господарств	44,2	37,8	24,1	23,7	23,6	23,1	52,3
Свині	Всі категорії господарств	298,8	195,8	242,8	262,6	273,8	282,0	94,4
	Агроформування	127,6	11,3	124,1	144,7	155,8	162,4	1,3 раза
	Господарства населення	171,2	184,5	118,7	117,9	118,0	119,6	69,9
	<i>на 100 га ріллі, голів</i>							
	Всі категорії господарств	74,7	48,8	65,3	69,4	71,9	73,8	98,8
Вівці та кози	Всі категорії господарств	69,1	46,1	24,6	26,5	28,5	29,4	42,5
	Агроформування	46,0	0,4	0,8	1,1	1,8	2,3	5,0
	Господарства населення	23,1	45,7	23,8	25,4	26,7	27,1	1,2 раза
	<i>на 100 га сільськогосподарських угідь, голів</i>							
	Всі категорії господарств	13,9	8,6	4,9	5,3	5,6	5,8	41,7
Коні	Всі категорії господарств	20,1	23,8	15,8	15,1	14,6	14,0	69,7
	Агроформування	17,7	4,6	0,5	0,5	0,4	0,4	2,3
	Господарства населення	2,4	19,2	15,3	14,6	14,2	13,6	5,7 раза
Птиця	Всі категорії господарств	4798,8	3293,5	6761,0	5999,5	5993,7	6017,0	1,3 раза
	Агроформування	2318,8	213,8	3847,9	3113,5	2898,7	2917,0	1,3 раза
	Господарства населення	2480,0	3079,7	2913,1	2880,0	3095,0	3100,0	1,3 раза

Джерело: [9, с. 250-259].

Однією з негативних тенденцій пореформеного періоду розвитку сільського господарства є постійне скорочення поголів'я великої рогатої худоби в домогосподарствах [11, с. 128].

Відповідно до "Комплексної програми перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005 – 2010 роках і на період до 2015 року", передбачено зростання обсягів виробництва тваринницької продукції шляхом призупинення спаду поголів'я тварин і поступового нарощування його чисельності, підвищення продуктивності та ефективного використання в усіх категоріях господарств.

З цією метою запропоновані наступні заходи:

– реалізація генетичного потенціалу продуктивності тварин на базі оптимізованих норм і систем їх годівлі;

– відпрацювання та освоєння новітніх біотехнологічних методів в селекції та розведенні тварин;

– поширення селекційно-племінної роботи на особисті селянські та фермерські господарства;

– освоєння нових ефективних енерго- і ресурсозберігаючих технологій виробництва й переробки продукції тваринництва;

– стимулювання розвитку сільськогосподарських виробничих кооперативів та приватних підприємств із заготівлі, переробки та збуту продукції тваринництва, сервісних формувань із селекції та відтворення сільськогосподарських тварин;

– організація та здійснення заходів, що запобігають захворюванням тварин [10, с. 38].

Комплексною програмою передбачено:

– пріоритетний розвиток свинарства та птахівництва, як галузей із швидким оборотом капіталу,

та м'ясного скотарства;

- підвищення продуктивності худоби та птиці на основі зміцнення кормової бази та поліпшення якісного складу поголів'я;
- удосконалення технології виробництва комбікормів, як необхідної умови ефективності роботи тваринницьких комплексів і птахофабрик;
- узгодження нормативних витрат виробництва, рівня цін та доходів товаровиробників, переробників і збутових підприємств та організацій;
- запровадження системи моніторингу цін на продукцію тваринництва;
- удосконалення інфраструктури ринків тваринницької продукції [10, с. 38].

Виконання зазначених заходів забезпечить нарощування обсягів виробництва продукції аграрного сектора особистими селянськими господарствами та аграрними підприємствами регіону.

Висновки з даного дослідження. У регіоні впродовж 1990 – 2013 рр. за час аграрних перетворень, спостерігається тенденція до розширення сільськогосподарських угідь у особистих селянських господарствах і скорочення площ орендованої землі в аграрних підприємствах. Ця ситуація зумовлена бажанням сільських жителів працювати на власній землі. Сільськогосподарські угіддя в господарствах населення за вказаний період зросли в 2,4 раза, а в аграрних підприємствах – зменшилися майже втричі.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2013 р. всіма категоріями господарств перевищив початковий рівень аграрної реформи (1990 р.). Приріст виробництва валової продукції забезпечили господарства населення, незважаючи на те, що аграрні підприємства рівень виробництва 1990 р. досягли тільки на 70,5 %.

На початку аграрних перетворень сільськогосподарські угіддя більш ефективно використовувалися в господарствах населення. В 1990 р. ця категорія господарств виробляла на 100 га сільськогосподарських угідь валової продукції на 1905,3 тис. грн., тоді як аграрні підприємства виробляли тільки на 730,5 тис. грн., або у 2,6 раза менше. В останні роки (2011 – 2013) аграрні підприємства за цим показником стали випереджувати господарства населення. Основними факторами, що вплинули на збільшення виробництва продукції рослинництва, є розширення посівних площ, а також зростання врожайності сільськогосподарських культур.

Зниження темпів виробництва валової продукції в господарствах населення з одночасним розширенням площ сільськогосподарських угідь свідчить про екстенсивний характер їх функціонування. Натомість нарощування темпів виробництва продукції агроформуваннями, з одночасним скороченням у них площ земель є результатом інтенсифікації їх діяльності.

У регіоні спостерігається тенденція до зростання виробництва окремих видів продукції рослинництва, в т. ч. зернових, картоплі, овочів, ріпаку. Із продукції тваринництва рівень 1990 р. забезпечено тільки у виробництві яєць.

Виробництво м'яса, молока, вовни, незважаючи на його прирости впродовж 2010 – 2013 рр., загалом не досягло рівня 1990 р. На збільшення випуску окремих видів продукції тваринництва вплинув ріст продуктивності тварин, адже поголів'я худоби скоротилося.

Література

1. Баланюк І. Ф. Реформування в аграрному секторі регіону / І. Ф. Баланюк. – К. : ІАЕ, 1999. – 270 с.
2. Онищенко О. М. Господарства населення : продуктивність, ефективність, перспективи / О. М. Онищенко. – К. : Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 100 с.
3. Баланюк С. І. Системна єдність розвитку господарств населення і сільських територій / С. І. Баланюк. – Івано-Франківськ : ЛІК, 2014. – 216 с.
4. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 3 грудня 1999 р. // Голос України. – 1999. – 07 груд.
5. Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК за 2008 рік (заключні дані). – Ч. І. – К. : Мін-во аграрної політики України, 2009. – 106 с.
6. Наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях: Стат. зб. – К. : Держ. ком. стат. України, 2004. – 73 с.
7. Валова продукція в сільському господарстві Івано-Франківської області за 2008 рік (у постійних цінах 2010 р.) : Стат. зб. – Івано-Франківськ : Гол. упр. стат. в Івано-Франківській обл., 2014. – 56 с.
8. Баланюк І. Ф. Фінансово-економічна результативність пореформеного розвитку агроформувань та господарств населення регіону // І. Ф. Баланюк, Д. І. Шеленко, С. І. Баланюк // Інноваційна економіка. – 2010. – № 2. – С. 189-198.
9. Розвиток села Івано-Франківщини : Стат. зб. Івано-Франківськ : Гол. упр. стат. в Івано-Франківській області, 2014. – 295 с.
10. Комплексна програма перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005-2010 роках і на період до 2015 року / [Р. В. Ткач, В. Х. Брус, Б. К. Остафійчук та ін.] – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – 80 с.
11. Баланюк С. І. Аналіз економічного розвитку господарств населення в межах сільських територій /

С. І. Баланиук // Обліково-аналітичне забезпечення господарської діяльності / за ред. І. Ф. Баланиука, Н. І. Пилипів, В. М. Якубів. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2014. – С. 121-130.

References

1. Balaniuk, I. F. (1999), *Reformuvannia v ahrarnomu sektori regionu* [Reforming of agrarian sector of the region], IAE, Kyiv, 270 p.
2. Onyshchenko, O.M. (2003), *Hospodarstva naseleння : produktivnist, efektyvnist, perspektivu* [People's economies: production, effectiveness, perspectives], NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky, Kyiv, Ukraine, 100 p.
3. Balaniuk, S.I. (2014), *Sustemna iednist rosvutku hospodarstv naseleння i silskukh terutorii* [System unity of the development of people's economies and rural territories], monograph, LIK, Ivano-Frankivsk, 216 p.
4. Degree of the President of Ukraine (1991, December, 3) "About urgent measures concerning the acceleration of the reforming of agrarian sector of economics", *The Voice of Ukraine* from 07.12.1999.
5. Monitoring of economic and social development of enterprises and organizations APS in 2008 year (final data), Ministry of agrarian policy of Ukraine, (2009), 106 p.
6. The availability of land and its distribution to the landusers, landowners and arable lands, statistic collections, state statistics of Ukraine com., Kyiv, 2004, 73 p.
7. "Gross agriculture output of Ivano-Frankivsk region for the period of 2008" (in stabile prices 2010 y.), Statistics collection, Ivano-Frankivsk, Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk region, 2014, 56 p.
8. Balaniuk, I.F., Shelenko D.I., Balaniuk S.I., (2010), "Financial and economic resultness of postrefoming development of agroforming and peoples economies of the region", *Innovatsina ekonomika*, no. 2, pp. 189-198.
9. "The Development of Ivano-Frankivsk village", Statistics collection, Ivano-Frankivsk, Region Statistics Department, 2014, 295 p.
10. Tkack, R.V., Brus, V.Kh., Ostafiichuk B.K. etc. (2005), "Complex perspective program of agroindustrial complex and the development of rural territories of Ivano-Frankivsk region for the period of 2005 up to 2010 years and the period up to 2015", "Plai", Ivano-Frankivsk, Ukraine, 80 p.
11. Balaniuk, S.I. (2014), "The economic analyses of the development of the people's economies in rural territories", *Oblikovo-analitychne zabezpechennia hospodarskoi diialnosti*, Ivano-Frankivsk, Ukraine, pp. 121-130.

УДК 332.122:330.322:338.45

Чаргазія Т.З.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ ВЕЛИКОГО ПРОМИСЛОВОГО МІСТА

Charhazia T.Z.,
cand.sc.(econ.), assistant professor at the
department of enterprise economics
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

NATURE AND CHARACTERISTICS OF INVESTMENT ACTIVITY IN ECONOMICS OF LARGE INDUSTRIAL CITIES

Постановка проблеми. Місто є первинною ланкою територіальних соціально-економічних систем, розвиток якого впливає на системи вищого рівня (область, країна). У свою чергу, розвиток економіки міста залежить від наявності та ефективності використання інвестиційних ресурсів. Розвиток економіки великого промислового міста можливо забезпечити за рахунок активізації інвестиційних процесів.

Інвестиційні процеси у великих промислових містах протікають за наступних умов: велике місто є диференційованою соціально-економічною системою, що включає декілька районів, які виконують різні функції; у досліджуваній категорії міст переважна чисельність населення працює у промисловості, а структура економіки (переважної кількості таких міст) потребує диверсифікації; міська економічна система є цілісною системою та потребує зменшення розривів у рівні та якості життя місцевої громади та динамічного, збалансованого розвитку.

Наявність особливостей та складностей в інвестиційних процесах в економіці великих промислових міст потребує дослідження сутності «інвестиційної активності» та підходів щодо його